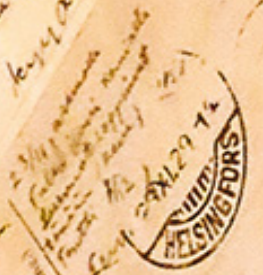

Antero Pankakoski

Luonnontieteiden opiskelua 1930-luvulla

LUONNON YSTÄVÄ
vuodeksi 1930

Lentori K. H. Väinöstön
Jortaravala.

Lapuan
Kosolan talosta ei vastattu
puhelimkeen. MS 14. 30

Toimittanut Hannu Pankakoski

POSTKORTTI
FINLAND

POSTKORTTI
FINLAND

Vuono aikoi
minä palin
kuulutus
le imtaant
tälläkin keu
kosti
pitkät
kaikki
toim
turok

Sisällysluettelo

Esipuhe

Ote Antero Pankakosken puheesta vuodelta 1977

Perhetausta ja lapsuus

Sortavala

Tuhtii

Suku

Opiskelijan elämää

Lukuvuosi 1929 -1930

Lukuvuosi 1930 -1931

Lukuvuosi 1931 -1932

Lukuvuosi 1932 -1933

Lukuvuosi 1933 - 1934

Lukuvuosi 1934 - 1935

Kasviharrastus ja luonnontieteiden opinnot

Lukuvuosi 1929 - 1930

Lukuvuosi 1930 - 1931

Lukuvuosi 1931 - 1932

Lukuvuosi 1932 - 1933

Lukuvuosi 1933 - 1934

Lukuvuosi 1934 - 1935

Armeija-aika

Auskultointi, opettaminen ja tutkimus

Vuodet 1936 - 1939

Radioesitelmä Hiisjärven luonnonpuistosta

Henkilöluettelo

Perhe

Sukulaiset

Opettajat ja opiskelutoverit

Esipuhe

Sain joitakin vuosia sitten vanhimmalta veljeltäni Matti Pankakoskelta isäni jäämistöstä löytyneen kirjenipun, joka sisälsi isäni Antero Pankakosken (1911 - 2001) ja hänen vanhempiensa sekä sisarensa kirjeenvaihtoa opiskeluajalta sekä työelämän alkua ajoilta vuosilta 1929 - 1939. Kirjeet sisälsivät isäni tapaisesti pikkutarkkoja kuvauksia opiskelujen etenemisestä sekä kaikesta opiskelijan elämään kuuluvista asioista 1930-luvun Helsingissä.

Anteron molemmat vanhemmat olivat opiskelleet luonnontieteitä Helsingin yliopistossa vuosisadan alussa, ja kodin ilmapiiri oli sytyttänyt Anterossa kipinän erityisesti kasvitiedettä kohtaan. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että kirjeissä kerrotaan tarkasti mitä kurseja käydään ja mitä mieltä ollaan kurssien opettajista. Monet yliopiston opettajista tunsivat Anteron vanhemmat omilta opiskeluajoiltaan ja monet heistä olivat hyviä perhetuttuja, kuten Kaarlo Linkola, joka oli tuolloin kasvitieteen professorina. Antero pitikin Linkolaa esikuvanaan. Hänen valokuvansa oli Anteron työhuoneen seinällä vielä 1970-luvulla. Kirjeissä käsitellään kaikkia kurseja, jotka sisältyivät Anteron filosofian kandidaatin tutkintoon. Tutkinto sisälsi laudaturopinnot kasvitieteestä ja maantieteestä sekä cumlaudeopinnot eläintieteestä ja kemiasta sekä approbaturopinnot geologiasta. Kirjeissä on myös tarkkoja kuvauksia Anteron pitämistä esitelmistä ja gradun tekemisen yksityiskohdista. Lisäksi mukana on useita kirjeitä retkiltä sekä gradutyön kohteesta Salmin Hiisjärven luonnonpuistosta. Mukaan olen laittanut myös

materiaalia väitöskirjatyöstä, joka käsitteli Laatokan ulkosaariston kasvillisuusvyöhykkeitä.

Anteron vanhemmilla oli jo vuodesta 1912 saakka ollut kesähuvila Laatokan rannalla Sortavalan saaristossa. Tämä Tuhtiin nimellä kulkenut paikka oli tärkeä myös Anterolle, ja sen kuulumisia käsitellään useissa kirjeissä. Myös Sortavalan pikkukaupungin ilmapiiristä saa hyvän käsityksen Anteron äidin kirjeistä.

Antero oli myös kiinnostunut politiikasta. Varsinkin 30-luvun alun tapahtumat, joita hän pääsi läheltä seuraamaan Helsingissä, käsitellään kirjeissä elävästi. Näihin kuuluvat muun muassa Lapuanliikkeen tapahtumat, Svinhufvudin valinta presidentiksi ja luentolakot yliopiston suomalaistamiseksi.

Kirjeistä selviää myös asumisen olot, raha-asioiden tärkeys, hovitukset ja harrastukset, joista mainittakoon suojeluskunta ja kuoro. Lisäksi sukulaiset ovat keskeisessä asemassa kirjeissä. Tuohon aikaan sisältyy myös Anteron sukunimen suomalaistaminen Hällströmistä Pankakoskeksi, mitä tapahtumaa käsitellään ja analysoidaan useassa kirjeessä.

Kirjenippuun sisältyi myös n. 40 A4-sivullista kirjeitä armeija-ajalta kevästä 1935 syksyyn 1936. Nämä olen kuitenkin aiheen erilaisuuden vuoksi rajannut pois tästä kokonaisuudesta. Sen sijaan mukaan olen ottanut kirjeet vuosien 1936-1939 ajalta, jolloin Antero toimi kasvitieteen laitoksen vt-assistenttina (1936-1938), luonnonhistorian ja maantieteen opettajana Helsingin juutalaisessa yhteiskoulussa (syksy 1938), Suomen suoviljely-yhdistyksen kartanpiirtäjänä (syysk. 1938 - maalisk. 1939) sekä teki väitöskirjaa Suomen tiedeakatemian ja eduskunnan apurahojen turvin. Tällä ajalla Antero myös auskultoiti ja siihen liittyen kävi kuuntelemassa muun muassa Hellaakosken ja Kivirikon tunteja ja analysoi niitä kirjeessään.

Kotiväen kirjeet Anterolle päättyvät joulun 1931 lukuun ottamatta muutamaa äidin kirjettä 30-luvun lopulta. Anteron kirjeiden määrä väheni vuosikymmenen loppua kohden mentäessä, kun väitöskirjatyö vei kaiken ajan ja puhelintakin käytettiin enemmän.

Aloitin kirjeiden selvittämisen ensin kirjoittamalla kaikki digitaaliseen muotoon mahdollisimman tarkasti siinä muodossa, kuin teksti esiintyy kirjeissä. Kun sitten ilmeni, että varsinkin kasvitieteen osalta teksti kaikkine latinalaisine nimineen näytti suuremmalle yleisölle turhan yksityiskohtaiselta ja toisaalta muut asiat olivat usein hyvinkin hauskasti kirjoitettuna ja sisälsivät eläviä aikalaiskuvauksia tapahtumista, niin päätin erottaa kirjeistä itse opiskelua suoraan koskevat kohdat omaksi luvukseen. Tämä osuus tietysti saattaa kiinnostaa erityisesti alan ihmisiä ja samoja aineita opiskelleita ja Anteron myöhemmässä opissa olleita puutarha-alan ammattilaisia. Muut luvut taas kuvaavat 30-lukua opiskelijan omakohtaisesti kokemana sekä virkamiesperheen elämää Sortavalan pikkukaupungissa ennen viime sotia.

Kirjeet ovat suurelta osin itseään selittäviä, mutta olen joihinkin kohtiin lisännyt selventäviä kuvauksia tapahtumista ja henkilöistä. Nämä kohdat on kirjoitettu *kursiivilla* erotuksena kirjeiden teksteistä. Koska kirjeet eivät ole kokonaisina, olen merkinnyt poistetut osat vain kolmella pisteellä. Lisäksi olen kirjeisiin lisännyt nimien yhteyteen hakasuluilla [] tarkennuksia, kun nimet esiintyvät ensi kertaa. Kirjeissä esiintyy myös useita henkilöitä vain etunimellä. Läheskään kaikista minulla ei ole tarkempaa tietoa, joten ne jäävät mysteereiksi. Jotkut varsinkin Anteron äidin kirjeissä esiintyvät lienevät kotiapulaisia, joita virkamiesperheissä siihen aikaan oli yleisesti. Mikäli ei erikseen kuvateksteissä muuta mainita, niin kuvat ovat peräisin Pankakoskien perhealbumista sekä Anteron negatiiviarkistosta. Lopussa on myös henkilöluettelo kaikista tietämistäni henkilöistä, jotka esiintyvät kirjeissä.

Kiitokset edesmenneelle veljelleni Matti Pankakoskelle ja hänen puolisolleen Raijalle materiaalin toimittamisesta sekä innostamisesta asiaan. Kiitokset myös toiselle veljelleni Pekalle ja sisarelleni Kertulle lisämateriaalin toimittamisesta isän jäämistöstä ja myös serkulleni Antti Voipiolle monen yksityiskohdan selvittämisessä. Kiitosmaininnan ansaitsevat myös serkkuni Paula Roulinson, joka tarkasti lopputuloksen, sekä sisareni Riitta Vuorinen, joka muisti kissatarinan. Kiitokset myös vaimolleni Terhille kärsivällisyydestä 30-lukuun uppoutunutta puolisoaan kohtaan.

Vantaalla 06.12.2021

Hannu Pankakoski

Ote Antero Pankakosken puheesta vuodelta 1977

Antero Pankakoski suoritti varsinaisen elämäntyönsä puutarha-alalla toimien vuodesta 1945 vuoteen 1974 Lepaan puutarhaoppilaitoksen luonnontieteiden ja kasvinsuojelun sekä äidinkielen lehtorina ja myös vuodet 1955 - 1972 ko. laitoksen johtajana. Johdatuksena kirjan sisältöön seuraavassa Anteron Lepaalla vuonna 1977 Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlassa pitämästä puheesta 30-lukuun liittyvä osa.

Antero Pankakoski

Muistelmia itsenäisyytemme alkuvuosikymmeniltä

Lepaan Puutarhaoppilaitoksen itsenäisyysjuhlassa
1.12.1977

...
1920-luku, itsenäisen tasavallan ensimmäinen täysi vuosikymmen, oli voimakkaan taloudellisen, yhteiskunnallisen ja sivistyksellisen kehityksen kautta ja poliittisesti kiihkeätä aikaa. Kansalaissodan jättämät haavat olivat sen alkupuolella vielä tuoreet. Vasemmiston mieliä sävytti tappion katkeruus, eikä oikeisto tahtonut päästä irti siitä ajattelutavasta, että punaisten puolella taistelleet olivat olleet rikollisia kapinoitsijoita tai ainakin sellaisten harhaanjohtamia. Sortavalassa ja muuallakin Laatokan-Karjalassa mielialat olivat kuitenkin vähemmän kiihkeitä kuin monilla muilla seuduilla. Paikalliset sodanajan tapahtumat eivät siellä olleet jättäneet paljoakaan verestäviä jälkiä. Yhteiskunnalliset vastakohdat olivat

pienemmät, maakuntahan oli kauttaaltaan pienviljelysvaltaista, suuria tiloja vain muutama ja teollisuutta vähän. Puoluesuhteiltaan Laatokan-Karjala olikin 1920- ja -30-luvuilla vahvasti porvarillista. Maalaiskunnissa oli maalaisliitolla ylivoimainen enemmistö ja kaupungissa vasemmiston osuus korkeintaan 1/6, myöhemmin vain vajaa 1/10 valtuutetuista.

Koulupojan maailmassa ajan poliittiset kiistat eivät paljoa tuntuneet. Emme silloin olleet niin puoluepoliittisesti valveutuneita kuin nykypäivien koululaiset leikkivät olevansa.

Lukioluokkien harrastuksista oli ensimmäisellä sijalla suojeluskunta. Liityin siihen heti kun olin vaadittavan iän saavuttanut. Myöhemmin siirryin Helsingin suojeluskuntaan, johon kuului järjestön lakkauttamiseen saakka, vuoteen 1944. Harjoituksia oli tiheään, yleensä ainakin yhtenä arki-iltana viikossa ja vähintään joka toisena sunnuntaina. Oli harjoituksia ja oppitunteja, kursseja ja kilpailuja, kesäisin myös viikon kestäviä leiripäiviä. Helsingissä harjoituksia oli vähemmän — kuului siellä sellaiseen osastoon, jonka toiminta oli järjestetty opiskelijoille sopivaksi —, mutta lukemattoman monina sunnuntaiaamuina sielläkin lähdettiin maastoon silloisen rakennetun alueen laidoilta.

Millainen järjestö suojeluskunta oli? Puhtaasti maanpuolustusjärjestö, oli oma käsitykseni siitä — enkä siis näe mitään ristiriitaista siinä, kun äsken sanoin, etteivät koululaiset harrastaneet politiikkaa, ja aloin samaan hengenvetoon kertoa suojeluskunnasta. Mutta toisenkinlaisia näkemyksiä oli. Pelkästään porvarien luokkakaarti, sanoi eräs täkäläinen, minua vähän vanhempi mies, ja tämäntapaisen kuvan saa myös esim. Väinö Linnan kirjoista, jotka nekin pohjautuvat Hämeen oloihin. Kumpikin näkemys sisältää osan totuudesta. Paikalliset suojeluskunnathan syntyivät aikoinaan sisäisen järjestyksen turvaamiseksi, ja vuoden 1918 taisteluissa ne muodostivat valkoisen armeijan rungon. Kun ne sodan päätyttyä jäivät

toimimaan vapaaehtoisena järjestönä uuden vakinaisen armeijan rinnalle, ne luonnollisesti leimautuivat valkoisiksi, porvarillisiksi, ja vasemmistolaiset pysyivätkin niistä poissa aina talvisotaan saakka. Tämä leima oli selvin ja säilyi kauimmin niissä osissa maata, missä yhteiskunnalliset vastakohtat olivat olleet ja pysyivät jyrkkinä. Mutta siellä, missä olot ja poliittinen jakautuma olivat sitä laatua kuin esim. Laatokan-Karjalassa, suojeluskunnilla oli laaja kannatus. Sortavalassa kuuluivat melkein kaikki lukioluokkien pojat suojeluskuntaan, meidänkin luokallamme kahta lukuun ottamatta. Samanlainen oli tilanne maaseudullakin ja sitä selvemmin, mitä idemmäs mentiin. Rajapitäjissä, missä maanpuolustuksen tarve herkimmin tunnettiin, oli kyliä, joissa jokainen mies oli suojeluskuntalainen, ukkoja ja poikasia lukuun ottamatta. Näissä oloissa suojeluskunta oli myös hyvin, merkittävä eri yhteiskuntapiirejä yhdistävä tekijä.

Suojeluskunnassa ja sen sisärjestössä, Lotta Svärdissä, tapasivat vapaaehtoisessa yhteistyössä toisensa tuottajat ja kuluttajat, opettajat ja oppilaat, isät ja pojat, äidit ja tyttäret. Mitä kauemmas taakse vuosi 1918 jäi ja mitä enemmän suojeluskunnat jäsenistöltään nuortuivat, sitä enemmän niiden maanpuolustuksellinen luonne muuallakin maassamme selveni ja sitä enemmän taka-alalle niiden alkuperäinen sisäpoliittinen piirre väistyi.

1920-luvulle ominaisiin ilmiöihin kuului suomen- ja ruotsinkielisten välinen kieliriita, jota jatkui vielä pitkälle 1930-luvun puolelle. Tämä suomalaisuustaistelun myöhäinen, mutta vihainen maininki lähti oikeastaan liikkeelle suomenruotsalaisten ärsyttämänä. Nämä esittivät 1920-luvun alussa suomalaisten mielestä ylimitoitettuja vaatimuksia ruotsinkielen aseman turvaamiseksi, ja ahvenanmaalaiset, jopa Pohjanmaan rannikoruotsalaisetkin, puuhasivat Ruotsiin liittymistä. Vastareaktionä syntyi ns. aitosuomalaisuus. Sen kiihkeys voi nykyisin jo kummastuttaa ja eräät sen piirteet

hymyilyttäkin, eikä sitä silloinkaan aina ymmärretty vanhan polven keskuudessa. Suomenkieli oli sen mielestä jo saavuttanut riittävän, hallitsevan aseman.

Voimakkain kannatus aitosuomalaisuudella oli ylioppilaiden keskuudessa, eikä tämä sillä taholla aiheetonta ollutkaan. Helsingin yliopistossa, ainoassa silloisessa valtionyliopistossamme, ei vielä 1930-luvun alussakaan ollut kaikissa oppiaineissa suomenkielistä opetusta, vaan pakolliset peruskurssiluennotkin saattoivat olla ruotsinkielisiä. Yliopiston suomalaistamista ajettiin niillä keinoilla, mitä opiskelijain käytettävissä oli: julkilausumilla, luentolakoilla, mielenosoituksilla, vihellyskonserteilla ja tervasutilla.

Aitosuomalaisuus ilmeni jossain määrin myös ruotsinkielisten omistamien liikkeiden ja tehtaiden boikottiyrityksinä. Poliittisista puolueistamme oli maalaisliitto aitosuomalaisuuden vahvimpana tukijana. Vasemmisto sen sijaan vähätteli kielikysymystä. Yliopiston suomalaistaminenkin leimattiin sillä taholla "kuudennen luokan kysymykseksi, niin kuin Tanner tahallisen ärsyttävästi sanoi.

Kielikiistan laineet loiskuttelivat Sortavalassa saakka — pitihän toki lyseolaistenkin päästä osallistumaan opiskelijain rientoihin. Ruotsinkielisiä siellä ei ollut, muutamaa rouvaa lukuun ottamatta, mutta pari ruotsalaista kylttiä löytyi: eräs Helsingistä muuttanut lääkäri oli tuonut mukanaan kyltin Lääkäri — LÄKARE ja Suomen Pankin portaikon toisella sivulla oli graniittiset kohokirjaimet FINLANDS BANK. Eräänä yönä nämä kolme sanaa tervattiin. Ikävä kyllä en kuullut ajoissa siihen lähdöstä enkä siten ollut tässä sankariteossa mukana. Mutta yliopiston suomalaistamiskamppailuun kerkisin kyllä sitten ylioppilasvuosinani: olin adressinkeruukokouksissa maakunnassa valmiita palopuheita lukemassa sekä viheltämässä mm. erälle ruotsinkieliselle professorille, joka oli käynyt Tukholmassa kantelemassa suomalaisten moukkamaisuudesta.

Suomalaisuuden arvostus ilmeni noina aikoina kyllä muissakin kuin tällaisissa yltiöpäisissä muodoissa. Eräänä sen ilmauksena oli sukunimien suomalaistaminen, joka nykyisin on käynyt harvinaiseksi ja on ehkä monelle jo ajatuksenakin outo. Meillähän oli ja on vieläkin paljon täysin suomalaisia sukuja, jotka ovat aikoinaan ottaneet vieraskielisen sukunimen, ja monia Ruotsista tänne siirtyneitä sukuja, jotka ovat täällä jo miespolvia sitten suomalaistuneet. Nykyisin, kun vieraita kieliä on opetettu kansa- ja peruskouluissa, kun niitä kuulee ja näkee päivittäin radiossa ja televisiossa, iskelmissä ja tavaramerkeissä, kun täältä matkustellaan ulkomaille ja ulkomailta tänne, eivät vieraskieliset sanat enää särähdä korvaan eivätkä pistä silmään. Ennen, ja varsinkin kielitaistelun kiihkeinä kausina, vieraskielinen sukunimi koettiin eräänlaisena leimautumisena, sitä vierastettiin ja se rupesi vaivaamaan suomenkielistä kantajaansa. Nimen suomalaistaminen nähtiin silloin eräänä kansallisen eheyttämisen vaatimana tekona, ja tämä arvostettiin korkeammalle kuin isiltä perityn sukunimen säilyttäminen. Nimenmuutot alkoivat meillä jo viime vuosisadan puolella. V:n 1906 suurnimenmuutossa otti n. 100000 henkeä suomenkielisen sukunimen, ja nimenmuuton toinen aallonhuippu oli 1930-luvun alkuvuosina. Tältä kaudelta on minunkin nykyinen sukunimeni, jonka otti melkein koko sukumme silloisia viisikymmenvuotiaita myöten.

Kun syksyllä 1929 läksin Helsinkiin opiskelemaan, ei missään tiedekunnassa vielä ollut pääsykuulusteluja eikä karsintakursseja. Tarvitsi vain kirjoittautua siihen tiedekuntaan, mihin halusi. Mutta eipä ollut minkäänlaista ammatinvalinnan ohjaustakaan eikä tiedotuksia eri alojen työvoiman tarpeesta. Meitä biologian opiskelijoitakin tuli monena vuotena peräkkäin aivan liikaa, ja kun olin kolmatta vuotta lukemassa meille esitettiin laskelma, jonka mukaan viimeinen silloin alkaneista voisi saada paikan 125 vuoden kuluttua. Se säikäytti monet muille aloille ja ne, jotka jäivät,

joutuivat pitkittämään lukujaan saadakseen tarpeeksi vahvat hakupaperit. Kuuluin tähän ryhmään, ja opiskeluni venyikin kuusivuotiseksi. Ruuhka purkautui sitten sotien aikana. Niiden jälkeen oli elossa olevia biologian opettajia liian vähän.

1930-luku, jonka olin melkein kokonaan Helsingissä — ensin opiskelemassa ja sitten toimessa —, oli kuumaa aikaa, sekä ilmastollisesti että poliittisesti, niin meillä kuin muuallakin maailmassa. Yleismaailmallinen talouspula ja sen seurauksena työttömyys ja maatilojen pakkohuutokaupat vuosikymmenen alussa ja voimakas taloudellinen nousukausi sen lopussa, kommunistien toiminnan voimistuminen, Lapuanliike ja Mäntsälän kapina, kieltolain kaatuminen, yliopiston suomalaistamiskiista, kansallissosialismin valtaannousu Saksassa, Japanin hyökkäys Kiinaan, Italian hyökkäys Etiopiaan, Espanjan sisällissota, uuden maailmansodan uhka ja sen alkaminen vuosikymmenen päättyessä — oli tapahtumia, mullistuksia ja aatteita kerrakseen yhden vuosikymmenen osalle.

Olisi ylivoimainen tehtävä esittää tässä suppeatakaan katsausta 1930-luvun tapahtumien paljouteen ja aatteiden taisteluun. Rajoitun yhteen tuolle aikakaudelle luonteenomaiseen: Akateemiseen Karjala-Seuraan, AKS:ään, joka silloin ja jo edellisen vuosikymmenen aikana oli johtavana ylioppilasjärjestönä ja jonka vaikutus ulottui paljon sen jäsenistön ulkopuolellekin. Viime aikojen poliittisessa keskustelussa se on leimattu fasismin ja natsismin meikäläiseksi versioksi, fanaattiseksi äärioikeistolaiseksi painostusryhmäksi, joka muistetaan ennen kaikkea mielettömän seikkailuromantiikan, ns. Suur-Suomi-aatteen ajajana

Akateeminen Karjala-Seura syntyi jo toistakymmentä vuotta ennen Saksan kansallissosialismin valtaanpääsyä. Se perustettiin v.1922 Itä-Karjalasta Suomeen tulleiden pakolaisten avustusjärjestöksi. Itäkarjalaisten vapautusliike, jonka päämääränä oli ollut Suomeen liittyminen ja jota

pienet suomalaiset vapaaehtoisjoukotkin olivat olleet avustamassa, oli silloin lopullisesti tukahdutettu.

Itä-Karjalan Suomeen liittämisen ajatus jäi AKS:n piirissä elämään, eikä se seuran syntyä aikana täysin epärealistinen ollutkaan. Olihan kansallisvaltioajatus yleisesti hyväksytty ensimmäisen maailmansodan päättyessä, ja kuuluihan kansallinen itsemääräämisoikeus Venäjän bolshevikkipuolueenkin ohjelmaan. Kukistuneiden suurvaltojen alueista oli irtautunut uusia valtioita, joiden rajat pyrittiin vetämään pitkin kansallisuusrajoja: Viro, Latvia, Liettua, Puola, Itävalta, Unkari, Tshekkoslovakia ja Jugoslaavia.

Myöhemmin, Neuvostoliiton voimistuessa, ajatus menetti realistisuutensa, eikä varmaankaan ollut viisasta pitää sitä jatkuvasti vireillä. Neuvostoliiton voimistumiseen ei meillä kuitenkaan ajoissa uskottu. Sekasortoiset olot jatkuivat siellä kauan vallankumouksen jälkeen. Vielä vuosina 1935-37 toimeenpannut ns. puhdistukset, joissa mm. monia korkeimpia upseereita likvidoitii, näyttivät viittaavan sisäiseen kuohuntaan ja heikkoudentilaan.

Mutta Akateeminen Karjala-Seura oli paljon muutakin kuin Itä-Karjalan kysymyksen mieliin muistuttaja. Sen ohjelmaa luonnehtii entisen AKS:läisen, nykyisen tasavaltamme presidentin muistelmä, josta lainaan otteen:

"Olin seurannut AKS:n toimintaa parisen vuotta ennen kuin liityin seuraan v.1924. Akateemisessa Karjala-Seurassa minua kiinnosti Suomen kielen, kansallisen kulttuurin sekä suomalaisen talouselämän aseman ja oikeuksien turvaaminen. - - Mutta aivan erityisesti minua kiinnosti AKS:n ohjelmassaan ajama kansallinen eheyttäminen. Muistan, että - - AKS:n nimissä sanottiin: me olemme pesseet silmistämme pahan unen punaisista ja valkoisista."

Tällaisina näin itsekin AKS:n ihanteet ja tavoitteet opiskeluni alkuaikoina. Silti en liittynyt seuraan, koska en

voinut hyväksyä sen jäseniltään vaatimaa tottelemislupausta.

Mutta Akateemisen Karjala-Seuran aatteellinen ja toiminnallinenkin luonne muuttui 1930-luvun kuluessa. Oltuaan aikaisemmin selvästi ja tarkoituksellisesti puolueisiin sitoutumaton se alkoi politisoitua ja asettui avoimesti tukemaan Lapuanliikkeen jatkoksi syntynyttä Isänmaallista Kansanliikettä, IKL-puoluetta. Lähinnä tältä kaudelta on AKS:n nykyinen jälkimaine peräisin. — Väärinkäsitysten välttämiseksi sanottakoon, että äsken lukemani muistelman esittäjä erosi seurasta monen muun mukana tämän vaiheen alkaessa.

Osakunnan toimintaan en opiskeluni alkuaikoina mainittavasti osallistunut, myöhemmin kyllä jonkin verran. Osakunnat olivat 1920-luvulla joutuneet silloisen kieltolain seurauksena pahaan rappiotilaan. Osakuntahuoneistoista oli tullut vetelehtimispaikkoja, joissa laiton alkoholiliike huolehti joustavasti asiakkaittensa tarpeista. Vielä 1920/30-lukujen vaihteessa osakuntien ilmapiiri oli melko tympeä. Kieltolain kaatumisen v.1932 aiheutti osakunnissa tervetulleen puhdistumisen, ja ehkä vielä enemmän tähän vaikutti AKS:n aikaansaama yleinen ryhdistäytyminen. 1930-luvun loppuvuosina en paljoa seurannut, mitä maailmassa tapahtui. Jälkeenpäin olen vähän ihmetellyt silloista itseäni, aikahan ei suinkaan ollut tapauksetonta. Mutta kun oli ryhtynyt sellaiseen urakkaan kuin väitöskirjan tekoon, sai kyllä sulkea silmänsä ja korvansa ulkomaailmalta. Tekeillä oli kasvitieteellinen tutkimus Laatokan ulkosaaristossa. Kesän 1939 aikana oli määrä saada sen kenttätyö valmiiksi.

Ensimmäinen työhönsä uppoutunutta tieteilijänplanttua hätkähdyttänyt tapaus oli moottoripetroolin saannin vaikeutuminen syyskuussa 1939. Saksa oli hyökännyt Puolaan. Sain sitä kuitenkin sen verran, että se riitti jäljellä oleviin ajoihin. Lokakuun 7 päivän iltana ajelin tyytyväisenä ulkosaarilta kotiin, ihailien keulan edessä pohjoisella taivaalla loimuavia revontulia, ja jo seuraavana aamuna oli

määrä lähteä Helsinkiin. Mutta toisin kävi. Rannassa oli isä vastassa ja antoi minulle päivällä tulleen kortin, jossa käskettiin heti ilmoittautumaan rannikkotyökistön esikunnassa Lahdenpohjan kauppalaissa. Aikaa junanlähtöön oli vähän toista tuntia. Vein muistiinpanoni entisten joukkoon komeron hyllylle, vedin suojeluskuntavarusteet ylleni ja ehdin ajoissa asemalle. Alkoi ns. YH:n aika, ylimääräiset kertausharjoitukset, ja niiden välittömänä jatkona talvisota.

...

Lepaan Puutarhaoppilaitos on nykyisin osa Hämeen Ammattikorkeakoulua.

Vuonna 1977 tasavallan presidenttinä oli Urho Kekkonen.

Perhetausta ja lapsuus

Antero Herman Pankakoski (vuoteen 1931 Hällström) syntyi Sortavalassa 7.10.1911. Isä Karl Herman (s. 17.6.1881 Sortavala) oli juuri saanut viran Sortavalan seminaarin luonnontieteen ja maantieteen lehtorina. Äiti Selma Sofia (os. Äyräpää, vuoteen 1906 Europaeus, s. 31.8.1880 Oulu) oli myös opiskellut luonnontieteitä ja toimi myöhemmin Sortavalan eri kouluissa opettajana. Perheeseen syntyi vielä sisko Pirkko Maria (Voipio) 21.9.1914. Vanhemmat olivat kesällä 1911 vähän ennen Anteron syntymää muuttaneet Helsingistä isän kotikaupunkiin.

Antero oli sortavalalainen jo kolmannessa polvessa, sillä hänen isoisänsä Herman Adolf Hällström oli nimitetty kaupungin lääkärin virkaan keväällä 1861 ja toimi lisäksi vuodesta 1864 Sortavalan piirilääkärinä kuolemaansa 1897 saakka. Herman Adolf Hällström oli lääkärin toimensa ohella myös merkittävä vaikuttaja Sortavalan kunnalliselämässä. Herman Adolfin perheessä oli ollut 7 lasta, joista vain kaksi eli aikuiseksi. Karl Hermannin lisäksi aikuiseksi eli Maikki Hällström, joka myös asui suuren osan elämästään Sortavalassa. Muista lapsista, jotka olivat syntyneet ennen näitä kahta 4 kuoli kurkkumätään kuuden viikon sisällä talvella 1875 ja yksi siitä selvinnyt kuoli lentävään keuhkotautiin 17-vuotiaana vuonna 1885.

Huolimatta isoisän merkittävästä asemasta paikkakunnalla Anteron lapsuusperheen varallisuus ei ollut merkittävä. Siihen oli osaltaan vaikuttanut vanhempien epäonnistunut asunnon hankinta Helsingissä. He olivat hankkineet osakehuoneiston Liisankadulle rakennetusta

Karjalaisten talosta, jonka taloyhtiö oli mennyt konkurssiin 1910-luvulla, ja osakkaat menettivät siinä asuntonsa.

Sortavalassa tietysti puhuttiin paikallista karjalan murretta, jota Anteron kotonakin ainakin isä puhui. Ensimmäinen säilynyt Anteron kirje äidille onkin kirjoitettu tällä murteella.

Anterolta 9v. Äidille

Sortavala 11p 9kk 1921.

Hyvä Äiti!

Myö oltii perunaretkellä. Siellä kaivettii perunoita ja toiset tekivät tulta. Kymmenkunta tulta savus siinä metsässä. Mie olin risuja hakemassa. Toiset kaivovat kuopan. Sinne pantii perunat ja kuumii kiviä ja hiiliä päälle. Ne saivat yhen tunnin kypsyy. Sit ne syötii. Mie ku tulin kottii nii Aarne-eno ol tullu. Eilen mäntii isä, Aarne-eno ja mie Nukuttalahteen mestari Puskan moottorilla. Moottori seisattu 2 kertaa ja yhen kerran kaasut räjähti ulos koneesta. Siellä perillä löyty saviastian paloja ja nokkee ja palanutta savvee paljo. Sitäpaitsi anto mestar Puska yhen nuijanterän, värttinänkiven ja yhen omituisen kiven, jotka hää on ihe löytänä. Sitte myö tultii moottorilla takasi. Se löytö ol rautakautinen asuinpaikka. Eno läks tänä aamuna ja mie mänin saattamaa hevosella asemalle. Sitte aamiaisen jälkeen mie mänin Lehtorantaan viemään yhtä kirjaa. Sitte mie olin Peipossa. Terveisiä teille kaikille. Antero

Aarne-eno, Selma-äidin veli, oli Aarne Äyräpää (vuoteen 1930 Europaeus), joka oli arkeologi ja tuolloin Muinaistieteellisen toimikunnan (myöhemmin Museovirasto) amanuenssi ja kierteli kesäisin kaivauksilla ja poikkesi aina Sortavalassa käydessään kylässä Hällströmeillä.

Nukuttalahti sijaitsee Riekkalan saarella n. 4 km itään Sortavalan keskustasta.

Toinen lapsuusajan kirje tuli Helsingin matkalta. Tässä vaiheessa koulu on jo tehnyt tehtävänsä ja kieli on aikansa kirjakieltä.

Anterolta 13v. Aidille

Helsinki 8/IV 25

Hyvä äiti.

Nyt minä olen onnellisesti saapunut perille. Matka sujui ilman minkäänlaisia vaikeuksia. Meitä oli kolme poikaa samassa matkassa Viipuriin asti. Eilisenvaarassa olimme hiukan asemalla, Hiitolassa otti lehtori Hollo valokuvan minusta, Martti Härkösestä, muutamista muista henkilöistä sekä neljästä Ilomantsilaisesta karhunpenikasta. Ne eivät olleet yhtään pitempiä kuin Mummolan Kiri häntineen, ja ne olivat hyvin kömpelöitä ja ne menivät Korkeasaareen. Viipurin asemalla otin maitoa ja teetä yht. 2 mk ja söin eväitäni. Sitten kävelimme asemarakennuksessa ja rautatien torilla. Sitten 2 tunnin ja 15 minuutin perästä klo 11.20 menin makuuvaunuun. Siellä sain paikan alahyllyllä. Siellä nukuin heti ja heräsin vasta Lahdessa, jolloin kello oli 5. Sieltä lähdettyä peseydyin ja olin sivukäytävässä Helsinkiin asti. Siellä oli Ella [Kitunen] täti Maijan ja Elinan kanssa vastassa. Sitten lähdimme heti asuntoon. Elina heti ilmoitti talon tavat kun pesin käsiäni. Hän nim. sanoi: Ei saa käyttää niin paljon vettä, minä en siitä tykkää. Sitten annoin tuomiset heille ja Ella täti käski kiittää, erityisestikin kassista. Ella täti tilasi sitten makuuvaunupaikan ja ikävä kyllä sai sen. Sitten läksimme yhdessä pukua ostamaan. Niitä oli koko vaikea saada minun kokoiselleni. Lopulta löysimme erään juutalaisen puodista sinisen scheviottipuvun, josta alussa pyydettiin 420 mk mutta saimme sen tingittyä 275:een, mutta kun Ella täti tarkasti kangasta, niin hän huomasi että se oli hyvin huonoa. Toiselta juutalaiselta ostimme sitten puvun, joka on kaikinpuolin hyvä. Se on tumman sinistä, hyvin hienosti

valkorantusta villakangasta. Siitä pyydettiin 510 mk, mutta saimme sen 350 mk:lla. Siinä on pitkät housut, jos tahtoo, niin voihan ne lyhentää, mutta Ella täti ja Mortti [Eemeli Kitunen] setä sanoivat, että ei niitä pidä leikata. Ostimme myös 130x130 cm pellavakangasta, joka maksoi 38mk 95p. Täällä on ollut sukulaista oikein monta. Taimin ja Toivon [Kyyrö] äiti oli täällä, Antti Rytönen, Vilku ja Erkki Kitunen sekä Arne eno. Kun tuli puvusta puhe, sanoivat he, että oli saatu erittäin hyvä kauppa tehtyä. Toivokin oli saanut maksaa 500 mk. En ole vielä ollut missään sisällä katsomassa mitään, mutta ulkoa olen nähnyt jo Nikolainkirkon, Eteläsataman osittain, Snellmanin patsaan, Ateneumin, Yliopiston, Hallitus ja Eduskunta talot, Presidentin linnan ja Uspenskin kadetraalin, Kansallis ja Ruotsal. teatterin, Asematalon y.m. y.m. Lauvantaina menen museoon sekä Käpylään. Paljoa en ole vielä eteenpäin suunnitellut vaan toiste kirjoitan enemmän. Sanokaa terveisiä Maikki tätille. Hauskaa Pääsiäistä teille kaikille
toivoo Antero.

Ella Kitunen, Selma-äidin nuorempi sisko, toimi luonnontieteen ja ravintokemian lehtorina Järvenpään talousopettajaopistossa. Taimi ja Toivo Kyyrö olivat Anteron pikkuserkkuja ja Antti Rytönen oli äidin serkku (Europaeusten sukua). Vilku [Vihtori] ja Erkki Kitunen olivat Ellan miehen Mortti Kitusen pikkuveljiä.

Sortavala

Sortavalan kaupungissa asui vuonna 1939 n. 4700 asukasta, ja kaupunkia ympäröivässä Sortavalan maalaiskunnassa yli 21000 asukasta. Sortavalan kaupunkiseutu oli Viipurin jälkeen Karjalan toiseksi suurin.

Perhe asui vuoteen 1926 saakka pienehkössä asunnossa, jossa oli 3 huonetta. Antero on jälkeinpäin kuvannut asuntoa seuraavasti: "Kaupunkiasunto oli verhoilija ja satulaseppä Saartolan talossa kaupungin laidassa. Suurinta huonetta sanottiin ajan tavan mukaan saliksi (se oli samalla isän työhuone). Pienempää huonetta sanottiin ruokasaliksi (se oli samalla lasten huone). Kolmantena oli makuuhuone (siellä äiti korjasi koepapereita). Ja sitten tietenkin keittiö, jonne nostettiin yöksi apulaisen pukkisänky."

*Kaupunkiasunnon salissa Pirkko, Selma, Herman ja Antero vuonna 1926.
Kuvannut Jooseppi Hänninen.*

Vuonna 1935, kun isä Herman nimitettiin seminaarin johtajaksi, perhe (siinä vaiheessa vain vanhemmat) muutti seminaarin johtajan virka-asuntoon maalaiskunnan puolelle. Sortavalan opettajaseminaari sijaitsi ns. Kymölän alueella Sortavalan maalaiskunnassa. Alue oli aivan kaupungin läheisyydessä noin kilometrin päässä kaupungin keskustasta.

Ohessa muutama Selma-äidin Anterolle kirjoittama kirje, joista käy ilmi pikkukaupungin virkeä seura- ja kulttuurielämä. Nimipäiviä vietettiin itäisessä Suomessa ahkerasti, kuten ensimmäisestä kirjeestä ilmenee.

Kirje äidiltä Anterolle

Sortavala 8. XII. 29.

...

Viime aikoina on taas ollut vähän kiireempää, kun oli se nimipäivähommakin. Meillä oli aika paljon vieraita torstai-iltana, mutta ei tuntunut yhtään ahtaalta. Perjantai-aamupäivällä tuli vielä sellaisia, jotka eivät olleet voineet edellisenä iltana tulla. s.t.s. tohtori Alopaeukset Rytkölet, neiti Gröndahl ja rva Anttonen. Sitte pyysin naapuriväen vielä räppiäisille. Illalla oli sitten meillä Pirkon luokka, joka oli käynyt laulamassa ja antanut kukan. Hekin mahtuivat hyvästi puoleen saliin. Samalla kertaa tulivat myöskin Hilpelät, mutta he olivat ruokasalissa koko ajan. Maikki-täti tuli myös vasta silloin ja oli aivan vähän aikaa. Eilen oli sitten Lucia-juhla. Olimme Sirkun [Lyytikäinen] kanssa siellä ohjelman ajan. Pirkko ei ollut ollenkaan. Siellä tapasimme Honkasalon, joka oli täällä käymässä. Tänä iltana taas lähdemme koko joukolla seminaariin, jossa esitetään mysterio: "Pyhä yö".

...

Sirkku Lyytikäinen oli Selma-äidin nuorehko syvästi uskonnollinen ystävätär.

Kirje äidiltä Anterolle

Sortavala 12. II 30.

...

Tänäpäivänä on tapahtunut se merkkitapaus, että lhana on myyty. (Hinta 1350). Oli oikein ikävä, kun se piti tehdä. Siihen liittyy niin monta hauskaa muistoa varsinkin T:lahdesta, missä sen komean punakirjavan olemuksen on niin monta kertaa nähnyt seisomassa lavan luona tai Vasikkaniemen metsää vasten. Mutta eihän sille mitään mahtanut, tehtävähän se oli. Pyysin Mummulan Annia toimittamaan kaupan ja hän kävi monen luona ja teki kauppoja kunnes lopulta lehmä annettiin enimmän tarjoavalle.

...

Maija ja Ihana kaupungin pihassa vuonna 1926. Kuvannut Jooseppi Hänninen.

Sortavalassa oli lehmän pito kaupunkitaloudessa aivan yleistä. Kaupunki oli jopa järjestänyt laitumia lehmiä varten. Ei siellä silloin ollut maitokauppoja, piti olla maitotinki tai oma lehmä. Kaupunkiasuntojen pihapiiriin kuului navetta, jossa oli tilat lehmän lisäksi myös kanoille ja lampaille. Lehmän hoito oli palvelijan vastuulla. Ihanan myynnin jälkeen hankittiin vielä Kaunikki, jonka pito loppui sitten vasta seminaarille (maalaiskuntaan) muuton jälkeen vuonna 1935.

Kirje äidiltä Anterolle

Sortavala 2. III. 31.

...
Täällä on viime viikko ollut oikein juhlaviikko. Perjantaina oli suojeluskuntatalon vihkiäiset klo 2 ja minäkin olin siellä

piirijohtokuntaan kuuluvana ensin vihkiäisjuhlassa sitten päivällisellä, jossa istuin eversti Järvisen ja pastori Mustakallion välissä, kolmantena kunniavieraasta, kenraali Malmbergista laskien -. Päivällisen jälkeen olimme rouva Mäkisen kanssa onnittelemassa nti Sinivaaraa, joka täytti 50 v. ja sitten tulimme iltajuhlaan, jossa m.m. oli kaksi mielenkiintoista esitelmää, Kivilinnan ja kenr. Malmbergin. Juhla kesti n. 11, niin että oli se perusteellinen päivä, etenkin kun ottaa huomioon, että 8-12 aamulla olin koulussa. Mutta se olikin äidin viimeinen aktiivinen päivä. Lauvantaina oli vuosikokous ja äiti oli erovuorossa piirijohtokunnasta, eikä voinut tulla valituksi uudelleen, kun on nyt siirtynyt kannattaviin s.o. passiivisiin Lottiin. En voi kieltää, että tuntui hieman haikealta erota siitä harmaasta joukosta, kun on vapaussodasta asti ollut rivissä. - Seuraavana päivänä oli Kalevalan päivänä lupaa iltapäivällä. Minä olin silloin käymässä Yhinlahdessa Tauno-sedän [Relander] puolesta. Sinne tulee uusi renki ja asuu aluksi ison huvilan keittiössä, sillä aikaa kun rengin asunto uusitaan. Minä olin siellä tyhjentämässä konttoreissa y.m. olevaa irtainta tavaraa sinne isoon kahveriin. Matka oli oikeastaan hyvin hauska - oli ihana auringonpaisteinen päivä ja parahultainen pakkanen. Minulla oli isoisan turkit, eikä tullut yhtään kylmä, ennenkuin jälkeinpäin. Siellä sisällä huvilassa oli kylmä. Yhinlahden entinen renki - se Jaakko - toi ja vei minut. Tiet ovat vaan kamalat. On lunta niin paljon, että tiet ovat täynnä kuoppia ja harjuja, ja väistäessä vastaantulijaa ei tiedä, milloin hurahtaa hangen sisään. - Illalla oli sitten Kalevala-juhla - oikein hieno juhla (jossa herrat oli frakissa) seminaarilla, mutta kun piti lähteä, en enää jaksanutkaan. Se ulkona olo uuvutti niin kovasti, ja sitte vilutti niin, etten uskaltanut lähteä, vaikka oli lippukin. Samalla kertaa viettivät myös Martat juhlia. Niillä oli kaupungintalolla "Punahilkka" - niminen lasten näytelmä. Sitä kävimme isän kanssa sitten sunnuntai-iltana katsomassa. Pikku neiti Saari oli "Punahilkka" ja puutarhuri

Siivonen oli susi. Yleisöä - sitä pienintä - salin täydeltä - ja siinä oli näytelmäkappaletta yhtä paljon kuin lavallakin. Martoilla oli myös samalla n.s. vanhojen käsitöiden näyttely. Meiltäkin oli siellä m.m. se isoisan karjalaisten pyyhinliinain kokoelma, samoin niitä vanhoja salvetteja ja pöytäliinoja, helmitöitä y.m.s. Niin että, kuten näet, Sortavala on virkeä kaupunki. Kolmen päivän sisään se juhlii näin paljon.

Ja huomenna sitten on penkinpainajaiset - ja kaikki se humu taas nähtävänä. Lyseossa on 21+1 (s.o. Erkki) ja meillä 16. Saa nyt sitten taas nähdä, kuinka onnistaa. Me ainakin toivomme, että tyttöjen matematiikka ei sentään vallan niin kehnosti mene kuin ennen vaikka maisteri Seppänen ei suinkaan ole toivorikkaalla mielellä.

...

Yhinlahti oli Relanderien (Hällströmien sukua) kesäpaikka n. 5 kilometrin päässä kaupungista Laatokalle päin. Tauno Relander (tuolloin 38-vuotias) oli Anteron pikkuserkku.

Anteron isoisa Herman Adolf oli piirilääkärinä ollessaan kerännyt 33 kappaleen kokoelman karjalaisia pyyhinliinoja eli "käspaikkoja". Kokoelma on nykyisin Kansallismuseossa.

Tuhtii

Keväällä 1912 vanhemmat olivat hankkineet perheelle oman huvilan Laatokan rannalta. Se oli pientila Riekkalansaaren Hakalan kylässä, Tuhtiinlahden rannalla, vähän alle 10 kilometriä kaupungista. Maata oli viitisen hehtaaria, rantaa yli puoli kilometriä.

Tuhtii sijaitsee laajan Riekkalansaaren eteläosassa. Rannalta oli näkymä Valamon laivareitille, ja vastapäisten Heposaarien takana avautui Laatokan aava selkä. Kun Tuhtiinlahdelle kuljettiin veneellä, piti kiertää saaren kärki. Kovemmallalla tuulella se oli aika hankalaa. Soutuveneellä soudettiin yleensä lyhempi matka Kekrinlahdelle ja loppumatka käveltiin.

Laivaväylä Sortavalaan ja Riekkalansaari. Sateliittikartta 2010-luvulta. Lähde Google Maps.

Muutto maalle keväällä ja takaisin kaupunkiin syksyllä oli iso tapahtuma. Se tapahtui aluksi Sukkela-laivalla, joka vuokrattiin tähän tarkoitukseen. Huvilalle ei ollut tietä, liikenne tapahtui vesitse. Myöhempinä vuosina muuttokuorma kuljetettiin omalla moottoriveneellä ja maallemuuttokin muuttui helpommaksi.

Tuhtiin huvila vuonna 1920. Leikkimässä Antero ja Pirkko.

Alla Selma-äidin kirje sisarelleen Bertha Äyräpäälle Kotkaan, jossa Bertha toimi tyttökoulun opettajana. Kirje on vuodelta 1921, jolloin perheellä ei vielä ollut omaa moottorivenettä.

Selmalta Bertha-siskolle

T:lahti 30.VIII.1921.

Rakas sisar!

Kiitos kortista! Oli hausta nähdä, että Viipuriin asti ainakin pääsit terveenä. Tänään on tasan viikko siitä kun läksit. Meille se on ollut oikea vastoinkäymisten viikko. Keskiviikko meni vähän niinkuin jo ohmelossa torstaina sairastuin. En mitenkään jaksanut olla ylhäällä. Oli vähän kuumettakin. Täytyi panna vuoteeseen. Siihen meni se päivä ja vielä osa perjantaista. Arvaat miten se oli hankalaa kun lopputyöt pakkasivat päälle. Lauvantaina piti Maija lähettää kaupunkiin. He menivät Hermannin kanssa jalan jo klo 6

aamulla - ja se oli onni. Siellä oli niin kova myrsky ettei Sukkela ollut ollenkaan liikkeellä. Koko viikon ihan tiistaista asti oli myrskynnyt. Lehtisiä oli odotettu joka päivä meille, mutta eivät päässeet. Lauvantai-iltana tulivat Maija ja Herman kotiin soutuena klo 9 illalla. Lehtiset olivat silloin sanoneet varmasti tulevansa sunnuntaina. Pyhäpäivä valkeni kovan etelämyrskyn merkeissä. Pidimme varmana etteivät he tule - söimme tortutkin, jotka olivat heitä varten hankitut. Juuri kun olimme alkaneet syödä päivällistä, aukeni ovi ja sisään astuivat Lehtiset ja Salmenkalliot molempine poikineen. Olivat tulleet Kekrinlahteen ja kävelivät sieltä. Sehän oli hyvin hauska, että he tulivat, mutta kyllä minulta sydän sävähti, kun tortut oli syöty jota heitä varten oli säästetty - ei ollut muuta kun tuore pannupulla ja keksiä vieraille joita viikko oli odotettu.

Maanantai oli tyyni ja kaunis ja hyvällä mielellä sujuivat muuttovalmistelut. Rexpurkit olivat kaikki täynnä ja muutenkin alkoi olla valmista. Hermankin oli järjestänyt tiistain tunnint ollakseen mukana muutossa. Mutta - tiistaiaamuna - tänään - tohisi vimmattu kaakkoismyrsky ja ukkonen kävi - ja me istumme täällä nyt pakattuine tavaroinemme pimeässä yössä kuuntelemme tuulen tohinaa. (Elsa läksi jo kaupunkiin viemään lehmää Anna-Marin kanssa.) Eikä se vielä riitä. Lapset kuluttelivat aikaansa Laukkasen riihen luona - Antero putosi hevosen selästä - hevonen polkasi häntä jalalle - ja pelästyksestä sai hän jonkinlaisen täristyskohtauksen. Illalla tuntui kaikki menneen ohi - Herman läksi kävellen kaupunkiin siinä 6 tienoissa - Nyt makaa Antero kuumeessa - ja minä koetan pysyä valveilla panemassa paperille sinulle näitä koettelemuksia. - Ties mitä huomispäivä tuo!

Syysk. 5p. Jatkan istuessani valvomassa VIII-luokan (ei ylioppilaskokelasten) realikoetta.

Valkeni sitten aamu sillekin yölle, josta edelliset sivut kertovat. Antero makasi kylmissä kääreissä koko yön ja oli